

SPOR ORTAMINDA EMPATİ ÖLÇEĞİ (SEM) GELİŞTİRME ÇALIŞMASI*

Adnan ERKUŞ*, Serdar YAKUPOĞLU**

* Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi

** Mersin Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

ÖZET

Spor ortamında empatinin duygusal ve bilişsel yanına ilişkin 32 maddeden oluşan dört kategorili Likert tipi ölçek, ilk deneme uygulamasında 278 sporcuya uygulanmış ve analizler sonucu işlemeyen maddeler çıkarılarak 19 maddeye indirilmiştir. İkinci denemelik uygulama 242 sporcu üzerinde gerçekleştirilmiş ve analizler sonucu, 16 maddelik 2 faktörden (Sporda Tahmin ve Sporda Duygusal Empati) oluşan nihai ölçek oluşturulmuştur. Ölçeğin güvenilirliği kabul edilebilir düzeydedir.

Anahtar Kelimeler: Spor ortamında empati ölçeği, sporda duygusal empati, sporda tahmin.

A STUDY DEVELOPING EMPATHY SCALE IN THE SPORTS SITUATIONS (ESSS)

ABSTRACT

In order to measure the emotional and cognitive aspects of empathy, a 32-item Likert type scale (4 categories) has been applied to 278 sportsmen. Regarding analyses, the scale has been decreased to 19 items. As the next step, the scale has been applied to 242 sportsmen. Considering the item and factor analysis, 16-item-empathy scale under two factors (Prediction in Sports and Empathy in Sports) has been developed. Reliability of the scale is acceptable level.

Key Words: Empathy scale in the sport situations, emotional empathy in sports, prediction in sports.

GİRİŞ

Bir kişinin, kısaca, kendisini karşısındaki kişinin yerine koyması olarak tanımlanan empati, kişiler arasındaki etkin ve sağlıklı iletişimde önemli bir değişkendir ve genellikle de bilişsel ve duygusal empati olarak iki şekilde ele alınmaktadır (Davis, 1983a ve 1983b; Eisenberg ve Miller, 1987; Eisenberg ve Strayer, 1987; Smith, Keating ve Stotland,

(*) Bu çalışma 3-5 Kasım 2000 tarihinde Ankara'da düzenlenen VI. Spor Bilimleri Kongresi'nde Sporda Psikososyal Alanlar'da "En İyi Çalışma" ödülü almıştır.

1989). Sosyal ilişkilerde empatik becerinin etkisine ilişkin pek çok araştırma yapılmıştır. Ancak, spor ortamında empatinin rolüne ilişkin araştırma hemen hiç yok denecek kadar azdır. Empati ve kendilik değerinin aktif spor yapmayla ilişkisinin incelendiği bir çalışmada (Kalliopuska, 1987), empatinin spor etkinliğinde önemli bir değişken olduğu bulunmuştur. Empatik düzeyi yüksek ve düşük olan Finlandiya'lı beyzbol oyuncularının kendilik değerleri ile narsist eğilimlerinin incelendiği bir başka çalışmada (Kalliopuska, 1992) ise, empatik düzeyi yüksek olan oyuncuların kendilik değerlerinin de yüksek olduğu bulunmuştur. Kalliopuska'nın her iki çalışması incelendiğinde, sporcuların empatik özelliklerinin, "genel" bir duygusal empati ölçüğü olan Mehravian ve Epstein Duygusal Empati Ölçüğü (1972) ile belirlendiği görülmektedir. Bilindiği gibi, psikolojik ölçüklerin maddeleri, örtük özelliği ortaya çıkarmaya yarayan birer uyarıcıdır. Örtük özelliğin davranışsal göstergeleri olan ölçük maddeleri, ölçülmesi hedeflenen davranışın bağlamıyla da yakından ilişkilidir. Bu bakımdan ele alındığında, spor ortamındaki empatik davranışın göstergelerinin, diğer ortamlardaki empatik davranış göstergelerinden farklı olması gerektiği açıktır. Bu nedenle, empatinin sürekli ve duruma bağlı olması ayırımında, spor ortamında empati, duruma bağlı empati (Unger ve Thumhuri, 1997) içinde yer alabilir görülmektedir. Spor ortamında ve özellikle spor karşılaşmaları sırasında, oyuncuların empatik özelliklerinin spor başarısında etkili olacağı akla uygun bir yaklaşımdır. Özellikle takım sporlarında, oyuncunun kendi takım arkadaşlarına, antrenörüne ve rakip oyunculara ilişkin empatik becerisini kullanması; onların nasıl davranacağını tahmin etmesinde, takım ruhunun oluşmasında ve buna bağlı olarak da takım başarısında önemli bir faktör olabilir. Bu açıdan bakıldığında, spor ortamında empatinin ölçülmesi spor bilimlerine ve özellikle de antrenörlere çok önemli katkılar sağlayabilir. Bu alanda yapılan literatür taramasında, spor ortamında empatiyi ölçen bir çalışmaya rastlanmamış olması bu çalışmanın itici gücünü oluşturmuştur.

Ön Hazırlık ve Ölçek Maddelerinin Yazılması

Spor ortamında empatinin üç alanda olması gerektiği düşüncesinden hareket edilmiştir. Oyuncunun takım arkadaşına empati göstermesi; hem takım ruhunun oluşması, hem de oyun içinde takım arkadaşının duygu ve düşüncesini okuyarak ona göre hareket etmesini beraberinde getirecektir. Bir oyuncunun, aynı şekilde, antrenörünün duygu ve davranışlarını okuyabilmesi, oyununda ona göre düzenlemeler yapmasını getirir. Yine, takım karşılaşmalarında, rakibin duygu ve düşüncelerini okumanın, ona uygun önlemler alma ve hareket etmede önemli bir faktör olacağı düşünülmüştür. Öte yandan, empatinin duygusal boyutu ile bilişsel boyutu içinde yer alan tahmin etme davranışının da ölçük maddelerinde örneklenmesine karar verilmiştir. Spor bilimlerinde ve psikometride uzman iki kişi tarafından, yukarıdaki özellikler göz önüne alınarak, 32 Likert tipi ifade (takım arkadaşına yönelik 15, rakibe yönelik 10 ve antrenöre yönelik 7 madde) karşılıklı tartışılarak yazılmış, spor psikolojisindeki bir uzmanın da görüşleri alınarak son şekli verilmiştir. Ölçek maddelerine tepkilerin, Hiçbir zaman'dan Her zaman'a dört tepki kategorili olması ve puanlanmasının da 0 ile 4 arası yapılmasına karar verilmiş; böylelikle, ölçekten alınacak toplam puanın sporcunun empatisinin yüksek olmasına işaret etmesine çalışılmıştır.

Spor Ortamında Empati Ölçeği (SEM)

İlk Uygulama ve Madde Seçilmesi

İlk uygulamada veri toplanan örneklem şu şekildedir:

Tablo-1: Spor Dalı ve Cinsiyete Göre İlk Uygulamanın Yapıldığı Örneklem

	Hentbol	Futbol	Basketbol	Voleybol	Toplam
Kız	25	---	49	26	88
Erkek	13	94	34	37	190
Toplam	38	94	83	63	278

Örnekleme seçkisiz seçmek olanaklı olmadığından, gerek bölgedeki profesyonel ve amatör, gerekse çeşitli karşılaşmalardaki sporculardan oluşturulmuştur. Örnekleme giren sporcuların yaşları 13 ile 32 arasında değişmekte ve yaş ortalamaları 21.137, standart kaymaları 3.416; spor yapma sürelerinin ortalamaları ise 9.233'dür.

Ölçeğin, sporculara tek tek uygulanmasından sonra elde edilen veriler üzerinde madde seçmek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Tekniğiyle yapılan madde-toplam test korelasyonları sonuçlarına göre tüm maddelerin $\alpha = .0001$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı oldukları görülmüştür. Ölçeğin ilk denemelik uygulama verilerine göre içtutarlık katsayısı (Cronbach Alfa) .828 olarak bulunmuştur. Ancak, tüm maddelerin orta düzeyde korelasyon katsayılarına sahip olması ve ölçeğin yapısal özelliklerinin incelenmesinin gerekmesi nedeniyle ayrıca faktör analitik tekniklere de başvurulmuştur. Yapılan Temel Bileşenler Faktör Analizi sonucunda, özdeğeri (eigenvalue) 1.00'den büyük 10 faktör ortaya çıkmış, faktör analizi tekrar edildiğinde (iterated), özdeğeri 1.00'den büyük 3 faktör kalmıştır. Ancak faktör yüklerinin dağılımı incelendiğinde, ölçeğin maddelerinin iki faktör altında toplanma eğiliminde olduğu görülmekle birlikte, faktör yükleri açısından .40'ın altında olan ve çeşitli faktörlere saçılım gösteren (karışık) 13 maddenin çıkarılmasına karar verilmiştir.

İkinci Uygulama ve Madde Seçilmesi

İkinci uygulamada veri toplanan örneklem şu şekildedir:

Tablo-2: Spor Dalı ve Cinsiyete Göre İkinci Uygulamanın Yapıldığı Örneklem

	Hentbol	Futbol	Basketbol	Toplam
Kız	32	7	40	79
Erkek	44	78	41	163
Toplam	76	85	81	242

İkinci uygulamanın örneklemindeki spor dalı dağılımında voleybolun yer almamasının nedeni, ilk uygulamada, ölçek maddelerinin voleybol sporcuları için uygun olmadığı görülmüştür. Öte yandan, spor dallarındaki cinsiyet dağılımı dengeli yapılmaya çalışılmışsa da, futbol dalı için bayan sporcu bulmakta zorlanıldığından, dağılımın erkek sporcuların ağırlığından yana oluşması kaçınılmaz olmuştur. Örneklemindeki sporcuların yaşları 14 ile 32 arasında, ortalaması 21.669, standart kayması ise 3.233; spor yapma sürelerinin ortalaması ise, 7.69'tur. Görüldüğü gibi, ikinci uygulamanın örneklemini, voleybolcuların alınmaması dışında, ilk örneklem ile oldukça benzerdir.

İkinci uygulama verileri üzerinde yapılan madde-toplam test korelasyon katsayıları tüm maddeler için istatistiksel olarak anlamlı çıkmasına rağmen, iki maddenin pratik anlamlılık düzeyinin altında olduğu görülmüştür. Yapılan faktör analizi sonucunda da söz konusu iki maddenin faktör yüklerinin kabul edilebilir düzeyin altında olduğu, başka bir maddenin de faktör yüklerinin saçıldığı gözlenmiş ve bu üç madde ölçekten çıkarılmıştır. Bu maddelerin çıkarılmasından sonra yapılan faktör analizi sonucunda ise, maddelerin iki faktör altında toplandığı ve bu iki faktörün toplam varyansın %42.6'sını açıkladığı görülmüştür. İki faktör altında toplanan maddeler incelendiğinde, I. faktör altındaki maddelerin, empatinin daha çok bilişsel yanının "tahmin" boyutunu, II. faktör altındaki maddelerin de empatinin duygusal boyutunu ölçen maddelerden oluştuğu görülmektedir. Dolayısıyla, I. Faktörü "Sporda Tahmin", II. Faktörü de "Sporda Duygusal Empati" olarak adlandırmak uygun görünmektedir. Duygusal empatinin, Takım Arkadaşına yönelik olması dikkat çekicidir. Tahmin boyutunun ise, Takım Arkadaşı, Antrenör ve Rakip oyuncuyu içerdiği görülmektedir. Ölçeğin son şeklindeki 16 maddenin, 5 maddesi (1, 5, 7, 9 ve 11) Sporda Duygusal Empati'yi, diğer maddeler ise Sporda Tahmin boyutunu ölçmektedir.

Tablo 3: Faktörler veYükleri

Faktör 1	Faktör 2
2. madde: .540	1. madde: .562
3. madde: .515	6. madde: .487
4. madde: .539	8. madde: .605
7. madde: .536	10. madde: .497
9. madde: .552	14. madde: .576
13. madde: .570	
15. madde: .615	
16. madde: .488	
17. madde: .496	
18. madde: 478	
19. madde: .687	

Spor Ortamında Empati Ölçeği (SEM)

Alt ölçekler ile toplam puan arasındaki korelasyonlar ise aşağıdaki şekildedir.

Tablo-4: SEM Ölçeğinin Alt Ölçekler Arası Korelasyonları

	Duygusal	Tahmin	Toplam
Ö Duygusal	---		
Tahmin	.245*	---	
Toplam	.668**	.885**	---

* $p < .05$; ** $p < .0001$

Yukarıdaki tablo incelendiğinde alt ölçekler arası korelasyon katsayıları, iki faktörün birbirinden ayrı, fakat birbiriyle ilişkili ve aynı temel yapının alt boyutları olduğuna destek verir niteliktedir.

SEM Ölçeğinin Güvenirliği

SEM ölçeği bir bütün olarak spor ortamında empatiyi ölçmekle birlikte, iki ayrı alt ölçekten oluştuğundan her bir alt ölçek için de güvenilirlik katsayıları bir içtutarlık katsayısı olan Cronbach Alfa ile hesaplanmıştır. Denemelik SEM ölçeğinin içtutarlık katsayılarının daha yüksek olması, Cronbach Alfa'nın madde sayısının bir fonksiyonu olmasından, dolayısıyla madde sayısının 16'ya inmesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo-5: SEM Ölçeğinin İchtutarlık Katsayıları

Sporda Duygusal Empati	.725
Sporda (Bilişsel Empati)Tahmin	.792
Toplam Test	.789

Görüldüğü gibi, SEM Ölçeğinin içtutarlık katsayıları kabul edilebilir düzeydedir; dolayısıyla, SEM güvenilir bir ölçektir.

SEM Ölçeğinin Geçerliği

Yapılan faktör analizi, SEM ölçeğinin yapı geçerliğini göstermekle birlikte, sporda empatinin başarıyla ilişkisi olduğu göz önüne alındığında, ölçeğin özellikle uygun bir ölçüt ile ölçüt-bağıntılı geçerliğinin gösterilmesi gerekmektedir.

Bazı Değişkenler Açısından SEM

1. Yaş ile SEM Arasındaki Korelasyonlar

Tablo-6: Yaş ile SEM Arasındaki Korelasyonlar

	Toplam Puan	Duygusal Empati	Tahmin
Yaş	-.227*	-.285**	-.118

*P<.0003; **P<.0001

Tablo-6'nın incelenmesinden görüldüğü gibi, çok yüksek olmamakla birlikte, yaş ile SEM (Tahmin alt ölçeği dışında) arasında negatif ve manidar korelasyonlar bulunmuştur. Bu durum, bu konuda başka çalışmalar yapılmasını gerektirebilir.

2. SEM Puanları Açısından Cinsiyetlerarası Farklılıklar

Cinsiyetlerarasındaki farklılıklar bağımsız gruplar için t-testi ile yapılmıştır.

Tablo-7a: SEM Toplam Puanının Cinsiyetlerarası Karşılaştırılması

	n	S	t
Erkek	163	48.294	5.628
Kız	79	49.076	6.407

Tablo-7b: SEM Sporda Duygusal Empatinin Cinsiyetlerarası Karşılaştırılması

	n	S	t
Erkek	163	15.399	2.725
Kız	79	16.911	2.740

*P<.0001

Tablo-7c: SEM Sporda Tahminin Cinsiyetlerarası Karşılaştırılması

	n	S	t
Erkek	163	32.896	4.189
Kız	79	32.165	5.135

Tabloların incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, cinsiyetlerarası fark, yalnızca empatinin duygusal boyutunda ve kız sporcuların lehinedir. Bu sonuç, empati konusundaki literatürle uyumludur.

Spor Ortamında Empati Ölçeği (SEM)

3. SEM Puanlarının Spor Dallarına Göre Farklılaşması:

Spor dalları arasında SEM açısından fark olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile sınınamıştır.

Tablo-8a: SEM Toplam Puanı Açısından Spor Dalları Arasında Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Tablosu

Değişimin Kaynağı	Kareler Top.	sd	Ortalama Kare	F
Spor Dalları	1132.248	2	566.124	18.705*
Hata	7233.657	239	30.266	
TOPLAM	8365.905	241		

*P<.0001

Hangi spor dalları arasında SEM toplam puanı açısından fark olduğunu saptamak için yapılan Scheffe testinde ise Hentbol ile Futbol (ortalama fark: 4.960; P<.0001) ve Futbol ile Basketbol (ortalama fark: -3.983; P<.0001) dalları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Hentbol ve Basketbol sporcularının Futbolculara göre SEM'den yüksek toplam puan aldıkları görülmektedir.

Tablo-8b: SEM Duygusal Empati Alt Ölçeği Puanı Açısından Spor Dalları Arasında Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Tablosu

Değişimin Kaynağı	Kareler Top.	sd	Ortalama Kare	F
Spor Dalları	309.100	2	154.550	22.856*
Hata	1616.107	239	6.762	
TOPLAM	1925.207	241		

*P<.0001

Hangi spor dalları arasında SEM Duygusal Empati puanı açısından fark olduğunu saptamak için yapılan Scheffe testinde ise Hentbol ile Futbol (ortalama fark: 2.504; P<.0001) ve Futbol ile Basketbol (ortalama fark: -2.216; P<.0001) dalları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Hentbol ve Basketbol sporcularının Futbolculara göre SEM'in Duygusal Empati alt ölçeğinden yüksek puan aldıkları görülmektedir.

Hangi spor dalları arasında SEM Tahmin puanı açısından fark olduğunu saptamak için yapılan Scheffe testinde ise Hentbol ile Futbol (ortalama fark: 2.456; P<.0024) ve Futbol ile Basketbol (ortalama fark: -1.768; P<.0379) dalları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Her durumda, Hentbol ve Basketbol sporcularının Futbolculara göre SEM'in Duygusal Empati alt ölçeğinden yüksek puan aldıkları görülmektedir.

Tablo-8c: SEM Tahmin Alt Ölçeği Puanı Açısından Spor Dalları Arasında Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Tablosu

Değişimin Kaynağı	Kareler Top.	sd	Ortalama Kare	F
Spor Dalları	261.945	2	130.972	6.708*
Hata	4666.588	239	19.525	
TOPLAM	4928.533	241		

*P<.0015

Sonuç olarak, futbolcuların hem toplam puan hem de alt testler açısından Hentbol ve Basketbolculara göre daha düşük puan aldıkları bulunmuştur. Bu durum, hentbol ve basketbolün, futbola göre daha küçük alanda ve daha az sporcuyla yapılması, dolayısıyla futbolcuların diğer iki spor dalındakilere göre daha az etkileşim içinde bulunmalarıyla açıklanabilir görünmektedir.

Sonuç

SEM ölçeği, bu şekliyle, sporcunun başarısını yordamada kullanılabilir olmakla birlikte, daha ayrıntılı çalışmaların yapılması gerektiği de açıktır. Özellikle, ölçeğin antrenöre, takım arkadaşına ve rakibe yönelik maddelerinin ölçüt değişkenlerle ilişkisinin saptanması ve antrenöre yönelik maddelerin artırılması yoluna gidilebilir. Öte yandan, ölçeğin yapısal özelliklerine ilişkin "doğrulayıcı faktör analizi (confirmatory factor analysis)" gibi daha ileri düzeyde çalışmalarla, ölçeğin kuramsal alt yapısı sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Davis, M. H. (1983a). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(1), 113-126.
- Davis, M. H. (1983b). The effects of dispositional empathy on emotional reactions and helping: A multidimensional approach. *Journal of Personality*, 51(2), 167-184.
- Eisenberg, N. and Miller, P. A. (1987). The relation of empathy to prosocial and related behaviors. *Psychological Bulletin*, 101, 91-119.
- Eisenberg, N. and Strayer, J. (1987). *Empathy and Its Development*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kalliopuska, M. (1987). The relation of empathy and self-esteem with active sporting. Report Paper presented at the Biennial Meeting of the International Society.
- Kalliopuska, M. (1992). Self-esteem and narcissism among the most and least empathetic Finnish baseball players. *Perceptual and Motor Skills*, 75(3), 945-946.
- Mehrebian, A. and Epstein, N. (1972). A measure of emotional empathy. *Journal of Personality*, 40, 525-543.
- Smith, K. D., Keating, J. P. and Stotland, E. (1989). Altruism reconsidered: The effect of denying feedback on a victim's status to empathetic witnesses. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 641-650.
- Unger, L. S. and Thumhuri, L. K. (1997). Trait empathy and continuous helping. *Journal of Social Behavior and Personality*, 12(3), 785-800.

Spor Ortamında Empati Ölçeği (SEM)

SPOR ORTAMINDA EMPATİ ÖLÇEĞİ (SEM)

Aşağıda, oyun ortamında takım arkadaşınız, antrenörünüz ve rakip oyunculara karşı duygu, düşünce ve davranışlarınızı belirleyebilmek amacıyla hazırlanmış 16 ifade bulunmaktadır. Her ifadenin yanında, o ifadedeki duygu, düşünce veya davranışı ne sıklıkla yaptığınızı saptamak için "Hiç bir zaman - Bazen - Genellikle - Her zaman" şeklinde 4 kategori bulunmaktadır. Sizden istenen, her ifade için size uygun kategoriye "X" şeklinde işaretlemenizdir.

Örneğin;

	Hiç bir Zaman	Bazen	Genellikle	Her zaman
Arkadaşım sayı kaçırdığı zaman en az onun kadar üzülürüm.	X			

Lütfen, isim belirtmeksizin, ifadelerde size en uygun olan seçeneği ve hiçbir ifadeyi atlamadan yanıtlayınız.

Teşekkür ederiz.

Serdar Yakupoğlu

Adnan Erkuş

Yaşınız :

Cinsiyetiniz :

Mesleğiniz :

Öğrenim düzeyiniz :

Yaptığınız spor dalı :

Kaç yıldır spor yapıyorsunuz? :

	Hiçbir Zaman	Bazen	Genellikle	Her Zaman
1. Maçta arkadaşım sakatlandığında ben de üzülürüm				
2. Antrenörümün el ve göz hareketlerinden benden ne istediğini anlaya-bilirim.				
3. Takım arkadaşımın koşuş temposuna göre ne yapacağını anlarım.				
4. Antrenörümün bana bakış tarzından, oyunumundan memnun olup olmadığını çıkarabilirim.				
5. Takım arkadaşlarımdan biri sayı (gol) yaptığında, kendim yapmış gibi sevinirim.				
6. Rakibimin oynadığı alanlara bakarak zayıf ve kuvvetli yönlerini anlayabilirim				
7. Arkadaşım sayı kaçırdığı zaman, en az onun kadar kadar üzülürüm.				
8. Oyun sırasında arkadaşım bana baktığında, benimle ikili oynamak istediğini anlarım.				
9. Takım arkadaşım sakatlandığı zaman, hemen onun yanına giderim.				
10. Rakibimin sahadaki duruşuna bakarak ne yapacağını anlarım.				
11. Hakem, arkadaşıma ceza verdiğinde onun adına üzülürüm.				
12. Rakibin yaptığı savunma ve hücum dizilişlerine göre oyuncuların özelliklerini bilebilirim.				
13. Rakibimin pası nereye vereceğini önceden tahmin edebilirim.				
14. Rakibimin koşu temposuna göre ne yapacağını anlarım.				
15. Arkadaşımın hangi el ve ayağını kullandığına göre sahanın neresine gideceğini tahmin edebilirim.				
16. Takım arkadaşımın el ve göz hareketlerinden benden ne istediğini anlayabilirim.				